UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Voorwoord

Bracke, S.

Publication date
2024
Document Version
Final published version
Published in
Caleidoscopische visies
License
Article 25fa Dutch Copyright Act (https://www.openaccess.nl/en/policies/open-access-in-dutch-copyright-law-taverne-amendment)
Link to publication

Citation for published version (APA):
Bracke, S. (2024). Voorwoord. In N. Jouwe, M. Botman, & G. Wekker (Eds.), *Caleidoscopische visies: De zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenbeweging in Nederland* (hern. ed., pp. 9-12). Mazirel Pers.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:16 Jan 2026

CALEIDOSCOPISCHE VISIES

De zwarte, migranten- en vluchtelingen-vrouwenbeweging in Nederland

Onder redactie van Nancy Jouwe, Maayke Botman & Gloria Wekker

Met een nieuw voorwoord van Sarah Bracke en een nieuwe inleiding van Maayke Botman, Sarah Bracke, Nancy Jouwe, Nawal Mustafa & Gloria Wekker

MAZIREL PERS

Ontwerp omslag: Mijke Wondergem
Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

Mazirel Pers is een imprint van Walburg Pers.

ISBN 978 94 6456 361 0
e-ISBN 978 94 6456 362 7 (ePub)
NUR 745/747

Dit boek is eerder verschenen in 2001 bij het Koninklijk Instituut voor de Tropen, Amsterdam.

Oorspronkelijke uitgave © 2001 M. Botman, N. Jouwe, G. Wekker en KIT Publishers
Hernieuwde uitgave © 2024 N. Jouwe, M. Botman, G. Wekker en Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Tekstredactie 2024: S. Bracke, M. Botman, N. Jouwe, G. Wekker

www.mazirelpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

Voorafgaand aan de nieuwe uitgave 7

Voorwoord 9
Sarah Bracke

Dansen in de regen: intersectionaliteit in beweging
Inleiding 13
Maayke Botman, Sarah Bracke, Nancy Jouwe, Nawal Mustafa en Gloria Wekker

Originele uitgave 41

Voorwoord 43
Ann Phoenix

Inleiding 47
Maayke Botman en Nancy Jouwe

Een hoogvlakte met koude winden. De geschiedenis van het gender- en etniciteitsdenken in Nederland 71
Gloria Wekker en Helma Lutz

Er ontbreekt altijd een stuk van de puzzel. Een inclusief curriculum gewenst 115
Troetje Loewenthal

Heilig vuur. Bezieling en kracht in de organisatie-vorming van zmv-vrouwenbeweging in Nederland 167
Amalia Deekman en Mariëtte Hermans

Een vrouw die danst in de regen. Strategieën van zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwen in literatuur, theater en film 231

Isabel Hoving en Gabbi Mesters (met medewerking van Tessa Boerman en Nathalie Frederiks)

'Tot behoud van mijn identiteit.' Identiteitsvorming binnen de zmv-vrouwenbeweging 295

Esther Captain en Halleh Ghorashi

Over de auteurs 355

Voorafgaand aan de nieuwe uitgave

Voorwoord

De presentatie van *Caleidoscopische visies* in 2001 in het Tropenmuseum in Amsterdam staat in mijn geheugen gegrift – het was de bijzonderste Internationale Vrouwendag die ik tot nog toe mocht meemaken. Het boek verrichtte pionierswerk: het bracht voor het eerst de ZMV-vrouwenbeweging in Nederland uitgebreid in kaart, het ontwikkelde en verankerde *intersectionality* – een term die Kimberlé Crenshaw zo'n decennium eerder aan de andere kant van de Atlantische Oceaan introduceerde om over in elkaar grijpende vormen van onderdrukking te praten – in een Nederlandse context en het onderwierp belangrijke delen van die Nederlandse samenleving aan zo'n intersectionele analyse. Bovendien creëerde het boek gemeenschap – rondom het boek, maar ook ín het boek. *Caleidoscopische visies* kwam tot stand in een intergenerationele feministische samenwerking van Maayke Botman, Nancy Jouwe en Gloria Wekker in een tijd waarin feminisme achterhaald verklaard werd en generaties tegen elkaar opgezet werden. Maayke en Nancy waren mijn studiegenoten in wat toen Vrouwenstudies heette aan de Universiteit van Utrecht, en Gloria was mijn docent. Tegen wil en dank was ik op dat ogenblik deel van een 'feminisme vs. girlpower'-debat dat vooral door de media opgezet en uitgesponnen werd als een generationeel conflict, waarbij de positie 'jonge feministe' weggezet werd in het rariteitenkabinet. Keer op keer ging ik dan bewijzen dat jonge feministen wél bestonden – vermoeiend. Die voorstelling in de media stond in schril contrast tot de volle zaal van het Tropenmuseum waar feministen, van verschillende generaties en verschillend geracialiseerd, het boek warm en gretig ontvingen. Daar heerste verbondenheid. En terwijl dat gevoel van verbondenheid wellicht niet vrij was van de euforie van het moment, bracht het voor mij de witheid van

het toenmalige door de media georkestreerde generatieconflict van het feminisme scherp in beeld.

Dat *Caleidoscopische visies* een klassieker zou worden, was me toen al duidelijk. Het werd echter wel een klassieker met paradoxen: een klassieker die reeds na een paar jaar niet meer verkrijgbaar was. Een boek dat door Atria, het Kennisinstituut voor Emancipatie en Vrouwengeschiedenis in Nederland, in hun 'feministische klassiekers'-serie opgenomen werd, maar door middel van een pdf-versie beschikbaar gemaakt moest worden voor de boekenclub. Een boek met naamsbekendheid, die echter hoe langer hoe minder inhield dat het boek gelezen of de inhoud gekend is. Door de jaren heen begon dit verdacht veel te lijken op die paradoxen van de Nederlandse cultuur die Gloria Wekker in *Witte onschuld* ontrafelt, de ontkenning en het wegkijken die solide kennis over gender en racialisering in de weg zitten.

Witte onschuld brengt ons ook bij het belang van culturele archieven: de kennis in dit boek door en over ZMV-vrouwen is een cruciaal onderdeel van het Nederlandse culturele archief, met name als tegenarchief, en zoals bell hooks ons al waarschuwde, vergt het veel inspanning om dit soort archieven te bewaren. Als wij daar niet voor zorgen, dan verdwijnen ze. Ook hier is die 'wij' een hele gemeenschap, maar Nancy, Maayke en Gloria waren wel de motoren. Dit is wat de redacteuren bewoog om een herdruk (en vertaling) op touw te zetten, en het was een eer en genoegen voor mij om dit mede mogelijk te maken.

Dit brengt mij bij een derde aanknopingspunt uit het werk van Gloria. Het project van heruitgave vertrok van mijn oude, door de redacteuren gesigneerde boek – er was geen originele floppydisk meer noch enige andere digitale kopij. Het boek is vervolgens door vele liefdevolle en capabele handen gegaan – bijna als een gouden munt, zoals de treffende uitdrukking in Gloria's onderzoek over mati-werk in Suriname. Stefano Giani, bibliothecaris bij de afdeling Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam, heeft elke pagina manueel ingescand, en Aslıhan Özturk, onderzoeksassistent,

heeft pagina voor pagina van de ingescande versie naast het originele boek gelegd om de overzetfouten eruit te halen. Toen pas konden we aan de eindredactie beginnen. Zowel het NWO/Vici-project *En/Gendering Europe's Muslim Question* alsook het Amsterdam Research Centre for Gender and Sexuality (ARC-GS) maakte middelen vrij voor dit werk. En uiteindelijk kwam deze 'gouden munt' terecht bij Amsterdam University Press, en vervolgens bij Mazirel Pers, in de handen van Jan-Pater Wissink, Ilse Lazaroms, Mirte Liebregts en Floor Appelman. Zij creëerden ook de condities waaronder we de inleiding van de heruitgave konden schrijven, samen met de onmisbare Nawal Mustafa.

Wat hier nu voor ons ligt is een belangrijk tijdsdocument. Het is een wezenlijk deel van hoe macht, gender en racialisering werken in de culturele archieven van Nederland, en het documenteert hoe actief, creatief, conflictueus en vernieuwend verschillende bewegingen van ZMV-vrouwen zich daarin bewogen en gaandeweg een tegenarchief creeerden. Het biedt ook een eigen taal en benadering om intersectioneel te denken. Denken met een caleidoscoop is immers niet precies hetzelfde als denken met een kruispunt. Het is door velen al eerder opgemerkt: de manieren van denken die Crenshaw ons aanreikte met haar concept van intersectionaliteit zijn ontwikkeld in een specifieke juridische context, met het doel om vrouwen van kleur op betere manieren te kunnen beschermen tegen geweld en discriminatie binnen de bestaande wettelijke kaders. Dat is een enorme verdienste. Tegelijkertijd kunnen intersectionele manieren van denken binnen dat originele kader er ongewild voor zorgen dat de assen van onderdrukking – de spreekwoordelijke straten in Crenshaws metafoor van het verkeerskruispunt – vastgepind worden, alsof ze eenduidig zijn of los van elkaar bestaan. Het beeld van de caleidoscoop biedt ons andere horizonten om in in elkaar ingrijpende vormen van onderdrukking te denken, horizonten waarin meervoudigheid en complexe patronen centraal staan. Het is vooral cruciaal dat al deze kennis en conversaties

overgeleverd worden, en ons denken en handelen niet elke keer vanuit het niets – of vanuit onwetendheid of zelfs onschuld – moeten beginnen.

Terwijl *Caleidoscopische visies* maanden voor 9/11 en de War on Terror die daarop volgde gepubliceerd werd, staat de systematische wijze waarop moslims in Nederland en Europa worden geproblematiseerd reeds in de steigers in het boek. Er zijn uiteraard vele actualiseringen te maken van het originele boek – we maken daar een start mee in de inleiding bij de herdruk en nodigen lezers en gebruikers van het boek van harte uit om dat werk voort te zetten, in de vele richtingen van intersectioneel denken en intersectionele praktijken die we in de komende tijden hard nodig zullen hebben. Ik leg net na de Nederlandse verkiezingsuitslag van 22 november 2023 de laatste hand aan dit voorwoord; zonder op dit moment te weten hoe die uitslag vertaald zal worden in een regering, weten we wel dat de partij die de meeste stemmen wist te halen gebouwd is op een uiterst rechts programma van haat en racisme. Een programma dat de islam – na zoveel eeuwen verstrengeld te zijn met Nederland – wil uitbannen, dat moslimvrouwen wil verbieden een hoofddoek te dragen en dat migratie en asielrecht wil ontmantelen. Kortom, een programma dat de Nederlandse samenleving zoals die is (niet de wit-supremacistische nostalgische versie ervan die de natte droom is van de adepten van samenzweringstheorieën over 'omvolking') zou verminken en onherkenbaar zou maken. Onze slaagkansen om die samenleving bewoonbaar te maken voor iederéén hangen samen met stevige kennis over de relevante culturele archieven, inclusief de archieven van verzet en bevrijding. Deze heruitgave zal daaraan bijdragen.

Sarah Bracke
Amsterdam, 29 november 2023